کودەتاکانی تورکیا لەماوەی ساڵانی ١٩٦٠-١٩٨٠.. ئیبراهیم فەتاح نوح

لەمێژووی کۆماری تورکیا لە ماوەی ٥٨ سالی رابردوو چوار کودەتای سەربازی لە تورکیا دا ئەنجامدراون، لە نێوان ١٩٦٠-١٩٨٠ سێ کودەتای سەربازی لە تورکیادا روویاندا. یەکەمین کودەتای سەربازی لە سالی ١٩٦٠ لە لایەن ژمارەیەک لە ئەفسەرە پلە بالاکانی سوپای تورکیا بە سەرۆکایەتی جەمال گورسیل ئەنجامدرا و توانیان دەسەلات بگرنە دەست. دووەمین کودەتای سەربازی لە ساڵی 1971 روویدا، کە سەرۆک ئەرکان و فەرماندەکانی سوپا لە یاداشتنامەیەکدا جەودەت سونای، سەرۆککۆماریان ناچارکرد حکومەت هەڵبوەشێنێتەوە و سولەیمان دەمیرەل، سەرۆکوەزیران ناچاربوو دەست لە کار بکێشێتەوە. نیهاد ئ ەریم پەرلەمانتاری جەهەپە دەست لە کارکێشانەوەی خۆی لە پارتەکەی راگەیاند و بوو بە سەرۆکوەزیران و حکومەتی پێکهێنا وە 12ی ئەیلوولی 1980 جاری سێیەم بوو سوپا لە تورکیا دەستوەردراتە نێو سیاسەت و دەسەڵات بگرێتەدەست کەنعان ئێڤرێن سەرۆک ئەرکانی سوپا هۆکاری ئەنجامدانی کودەتای بە بوونی کێشەی ئەمنی گێڕاندەوە

لە نێوان سالانی ١٩٦٠-١٩٨٠ سێ کودەتای سەربازی لەتورکیا روویان دا هۆی ئەم کودەتایانەش ئەوەبوو کە سووپای ئەو ولاتە بە ٧٦٠٤٠٠ سەرباز و ٣٦٠٠٠ ئەفسەر کە پێنایان دەبردە بەر سەرکوت کردنی حیز بە سیاسیەکان وە چەختیشی لەوە دەکردەوە بەوەی کە بەرپرسە لە بەرگری کردن لە پرانسیپەکانی کۆماری و نەتەوەیی یان عەلمانی وە رێگەنەدان بە بەردەوام بوونی توندوتیژی لە ململانەی حیزبیدا هاوکات لەگەل ئەو گرفتانەی کە لەم توندوتیژیەوە سەر هەڵدەدەن و ئاژاوە لە ولاتدا دەنێتە ئاراوە وە ئەوەی کە توورکیای هاوچەرخ لە ولاتانی دیکە جیادەکاتەوە ئەویش سەربەخۆی دەزگای سەربازیی تورکیایە لە سەردەمی ئەتاتورکەوە تا ئەمڕەش سەربەخۆی تەواوی هەیە ناکەوێتە ژێر باری دەزگای سیاسیەوە وە سوپاش بەپێی دەستور لەلایەن ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوەیی تورکیاوە بەرێوە دەچێت وە سەرەرای ئەو پەرەسەندنانەی لەماوەی ئەو ٥٠ساڵەی رابردوو دا لە تورکیا هاتەتەدی بە مجەرە سوپای تورکیا بەردەوام چاودێری دەزگای سیاسی دەکرد نەک پێچەوانەوە هەر سوپایە یەکسەر و لە خێرا و بە ئاشکرا و هەموو جار دەست تێوەردەدات و سەرکردکانیشی وەمەزندە دکەن کە

سەرەکی حزبەکان دوور کەوتوونەتەوە لە شەرەف قەوارەی تورکیاو فەلسەفەی ئەتاتورک و نیشتمانیش هەرەشە لێکراوە و کەوتەتە بەر مەترسیەوە . بۆیە دەبینین کە کودەتا سەربازیەکانی لە تورکیادا بە نۆرە هەر دە سال کودەتایەک روودەدات کە لە سەرەتای پنجاکان تا کۆتای حەفتاکان بوون ئەم کودەتایانەش بریتین لە کودەتاکانی سالانی ١٩٦٠-١٩٧١-١٩٨٠

سلێمان دیمیریل لە سالی ١٩٦٨ توشی چەندین گرفت و پەشێوی و ئاژاوە بوو کە زانکۆکانیشی گرتەوە وە لە حوزەیرانی سالی ١٩٦٩ دا سوپا رێگەی نەدا ئەزمونەکان لە زانکۆکاندا بەرێوە بچن لە سالی ١٩٧٠-١٩٧١ دا بارێکی نا سەقامگیری و توندوتیژ لە نێوان قوتابیاندا بلاوبووە وە هەروەها لەناو یەکێتیەکانی پیشەیی و جودا خوازنی کورد لە تورکیا ململانەی سیاسی نێوان حیزبەکان بووە هۆی سەرنەکەووتنی حکومەتی سلێمانی دیمبریل لە پاراستنی ئاسایشی ولات بە تایبەتی دوای ئەوەی ئاژاوەو گەرە شوێنی گەرەپانی زانکۆکانی تورکیای گرتەوە قوتابیانیش لە خۆپیشاندانەکانیاندا بە توندی دژی هەژموونی ئەمریکی لەتورکیا هاتنە سەر شەقام بەهۆی ئەم بارووداخەش سەرەکی ئەرکانی گشتی و هەرسێ فەرماندەی هێزی چەکدار لە ١٢ ئاداری ١٩٧١ یاداشتێکیان پێشکەش بە جەودەت سەنای سەرۆک کرد داوای پێکهێنانی حکومەتێکی بەهێزیان کرد بۆ رووبەرووبونەوەی ئاژاوە بۆیە سلێمان دیمبریل ناچار بوو لە هەمان رۆژ دەست لە کارکێشانەوەی خۆی پێشکەش بە سەرۆک کۆمار کرد .

مەلاتیانیش گرتەوە بەشێک لەو پێک دادانانەش ئەو هەلمەتانە بوون کە دووجاری کوردە عەلەویەکان دەبوونەوە بەهۆی ئەوە گەنجانی کوردە عەلەویەکان لایەنگری لە چەپی توندرەو دەکرا

ئەو تەنگەژە ئابووریەی بە پێشینەی کە تورکیا پەیدا تێپەر دەبوو ئەنجامەکانی ناجەگیر بوونی سیاسی قولتر دەکرد